

PROTESTÁNS HETILAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

Megjelen minden héten egyszer szombaton egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt. — Az osztrák-magyar monarchián kívül eső országokba egy évre 7 frt. — Egyes szám ára 12 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt; kétszáz szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr.; harmadiknál 70 kr.; bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr. Melléklési díj minden száz darabtól 1 frt 50 kr. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Nagy Péterfia-utca 961. sz. intézendők.

1879.

(Folytatás.)

A magyar ref. egyház biztos fennállása, fejlődése és felvirágzása nagy mértékben attól föltételeztetik, hogy tanintézeteit — melyek életgyökereit alkotják — képes-e továbbra is önerejéből fentartani; lesz-e elegendő anyagi és szellemi ereje a köznevelés terén elfoglalt helyén méltólag megállani. Az a feletti komoly tűnődés és észlelődés a lefolyt évben is jelentékenyen foglalkoztatta egyházunkat, melynek eredménye lett az egyetemes konvent által általánosságban elfogadott: *a köznevelés és közoktatás szervezetének szabályzata a magyar ref. egyházban*, Debreczen, 1879. 64 lap; mely mint javaslat oly felhívással van közölve az egyházkerületekkel, hogy a felől 1880. év jun. haváig nyilatkozzanak s azon esetre, ha a zsinat legközelebb nem jöhetne össze, hatalmazzák fel az egyetemes konventet ezen tervezet értelmében közoktatásunk szervezetének megállapítására.

Egyházunk életére nagy kihatással bíró kérdés megoldásával állunk tehát szemben, melyet egész komolyságában kell mérlegelni és megítélni. Az idők nagy mértékben megváltoztak; kétségen kívül van, hogy ezelőtt 3—4 évtizeddel, egy buzgó tanár 3—4 osztályú gimnáziumot elvezethetett s keze alól kikerült növendékek talán biztosan haladhattak tovább. De ez már a jelen viszonyok között szintén a lehetetlenségek közé tartozik; a mult időkből vett mértékkel mérni tehát gyedül a jelen tanügyi állapotokat és követelményeket, ellenkezik a fejlődés és haladás törvényeivel és kívánalmaival. Korunkban nem az iskolák nagy száma, hanem azoknak jól berendezett állapotok a mértéke a közoktatásügyi állapotoknak. Leg kell tehát a magyar ref. egyháznak arról győződnie, hogy annyi és oly sokféle tanintézetet, mennyit a mult időkben fentarthatott, jelenleg a köznevelés és tudomány határozott kára és meggyöngyözése nélkül, jövőben minden áldozathozata

mellett is többé fenn nem tarthat. Épen azért van tehát szükség a közoktatási szervezet megállapítására, hogy abból mindenki láthassa az igényeket, melyeket a tanintézetek fölvirágoztatásának érdekei minimumként előszabnak.

A konvent által általánosságban elfogadott tanügyi szervezeti javaslat első tekintetre úgy látszik, hogy talán magas igényekkel és követelményekkel állana elő az iskolák fentartása és berendezésénél. De ha csakugyan rendezni és reformálni akarja a ref. egyház a kebelében létező tanintézeteket, akkor gyökeresen és erélylyel kell a munkához látni, a félszeg intézkedések itt e téren semmit nem használnak. A ref. egyház multjához és tekintélyéhez nem illenek az, hogy autonómiaja védszárnyaival zugiskolákat takargasson. — Tehát komolyan számot kell vetni, úgy az anyagi, mint a szellemi erőkkal vagy tőkékkel. Az erők egyesítésére van nagy szükség, csak azáltal tarthatja magát színvonalon a protestáns tanügy; míg szétszórtva és megoszolva számba sem vétetik.

Az egyetemes tanügyi bizottság, mely oly sok évi pihenés után a szervezkedési munkálathoz a mult év november havában hozzálátott, szintén érdekes adatokat szolgáltatott az egyházkerületekhez azon nemes czélból, hogy tanügyünk rendezése mily égető szükségé vált. A nevezett bizottságnak előterjesztéséből látni lehet, hogy mily jelentékeny kiadást tesz mindenik egyházkerület csak magára a középtanodai oktatásra; nevezetesen:

a dunántuli egyházkerület körülbelől	22,000	frt,
a dunamelléki	56,000	"
a tiszántuli	100,000	"
a tiszáninneni	40,000	"
az erdélyi	130,000	"

ad ki évenként.

A tanügyi bizottság többféle javaslatot és indítványt küldött az egyházkerületekhez, melyeknek elfogadása nevezetes lendületet idézhet elő ref. egyházunkban az iskolaügy fejlődésére nézve. Ilyenek: az *érettségi vizsgálatok szabályozására készített ter-*

vezet. Valójában itt az ideje, hogy e tekintetben is egyenlő eljárás gyakoroltassék. Mert bizonyára nem szolgálhat az a protestáns status emelésére, ha bármelyik tanintézete részéről kiállított bizonyítvány hitele és súlya felett kétségek támasztanak. Továbbá a *középtanodai tanárok képzése ügyében* készített javaslat.*) A tanárok képzése igen nagy fontosságú a protestáns középtanodákra nézve, s megvallom bármennyire tudom és ismerem is a nemes intentiót, mely ezen ideiglenes intézkedések életbeléptetését indokolja és javálja: részemről csak egyetlen utat és módot tartok biztosnak a protestáns tanárok képzésére, és ez abban áll, ha leendő tanáraink épen protestáns tanárképzésben nyerik a szakoktatást; azért tehát minden erővel oda kell munkálni a ref. egyház egyetemének, hogy valamelyik főiskolájánál mielőbb önálló bölcsészeti tanfolyam nyitassék meg. Ezt követeli a ref. egyház tekintélye, azt a magyar prot. tudományosság érdekei.

Tóth Sámuel.

(Folyt. köv.)

* 1. §. Református felekezeti középiskolákban rendes tanárokul csak oly fődíjtelten erkölcsű férfiak alkalmazhatók, kik valamely hazai egyetemen vagy oly főiskolán, melyen a közoktatás szervezetének a convent által általánosságban elfogadott szabályzata 201., 202. és 204. §§-ban előadott bölcsészeti-termesztudományi tanfolyam és netalán tanárképzés van, az illetékes vizsgáló bizottság előtt, ugy az általános műveltségre tartozó tárgyakból, mint tanszakjukból és a szükséges didaktikai ismeretekből középiskolára tanári oklevelet nyertek.

2. §. Addig is, míg oly prot. főiskola szervezettek, melyen az idézett tervezet 201., 202. és 204. §-ában körvonalozott bölcsészeti-termesztudományi szakosztály és netalán tanárképzés állítatik fel, és a míg a tanárképzés módja véglegesen megállapítható lesz, a középtanodai tanárok kiképzését és képesítését illetőleg a következő szabályok állapíthatók meg:

Középtanodai tanárságra képesítő vizsgálatra bocsátható a tanári működésre testileg is alkalmas oly férfi, a ki kimutatja:

1. hogy a gymnázium teljes tanfolyamát, illetőleg a mennyiben csupán matematikai és termesztudományi szakokra akarja magát képesíttetni, a gymnázium vagy a reáliskola teljes tanfolyamát jó sikerrel elvégezte.

A matematikai és termesztudományi szakokban is mind a képesítésnél, mind az alkalmazásnál előny nyújtandó azoknak, a kik a gymnáziumot végezték el.

2. Hogy egyetemen legalább 4 éven keresztül készült tanszakjára, s e mellett tanulta a) a nevelés- és tanítástant; b) a magyar irodalom történetét; c) a szorosban bölcsészeti tárgyakból legalább a logikát és pszichológiát és bölcsészettörténetet; — és a kik a bölcsészeti, vagy magyar (avagy német) nyelv, akár a történelem tanítására akarnak képesíttetni, azok tartoznak igazolni, hogy egyetemi tanpályájuk alatt a görög és római irodalmat is tanulmányozták.

Az egyetemi tanfolyamnak felét az illető külföldön is töltheti.

3. Hogy az egyetemi tanfolyam után még legkevesebb egy évet vagy gyakorlatilag középtanodai tanítással töltött, vagy hazai, akár külföldi egyetemen tanulmányai folytatására fordította.

Képesítő vizsgálat az egyetemen a 4 éves tanfolyam elvégzésével csak egy év múlva tehető le.

3. §. Képesítő vizsgálatra bocsáthatók oly egyének is, kik ha nem mutathatják is ki a fentebbi 1.) és 2.) pont értelmében egyetemi tanulmányaikat, de vagy már a jelen szabályzat életbe léptetésekor tanárokkul vannak alkalmazva, vagy irodalmi munkáikkal ugy szakképzettségüknek, mint kellő műveltségüknek kitünő bizonyítékot adták.

4. §. Két vizsgáló bizottság szervezettek, t. i. egy Budapesten, és egy Kolozsvárott. Mindegyiknek elnöke az azon egyházkerület püspöke vagy helyettese. Vizsgáló tagokul választandók oly tanárok, kik az illető tárgyak előadásával és szakszerű művelésével az állami egyetemeken vagy valamely protestáns főiskolában foglalkoznak.

5. §. A vizsgálatok előre kihirdetett időben tartandók.

6. §. A vizsgálatra bocsátásért a szükséges bizonyítványokkal felszerelt kérvények a vizsgálat ideje előtt legalább 30 nappal adandók be a bizottság elnökéhez.

A kérvényt és bizonyítványokat a bizottság átvizsgálja és hatá-

Segélyre hívás

az árviz által elpusztított Nagy-Zerénd, Fekete-Gyarmat s Bél-Zerénd inségre jutott lakosai s illető leg egyházi hivatalnokai részére.

A hírlapok a mult évi december hó első felétől szivrázólag közölték ama szerencsétlenséget, mely a Fekete és Fejér-Körös kiáradása következtében a közeli községeket s különösen Nagy-Zerénd, Fekete-Gyarmat és mindenek felett Bél-Zerénd, mondhatni tisztán magyar ref. községeket sújtotta, melyek közül ez utóbbi létezni meg is szűnt. Ennek t. i. Bél-Zeréndnek agg lelkésze főtiszteletű s nagyságos Révész Bálint püspök urhoz irt esdő levelében szivszaggató

roz a vizsgálatra bocsátás felett, határozatáról értesítvén a folyamodót a vizsgálat ideje előtt legalább 14 nappal.

A vizsgálatra bocsátást kérő folyamodványban határozottan kiteendők azon szaktárgyak, melyek tanítására az illető képesíttetni kíván. A kérvényhez pedig mellékelni kell eredetiben vagy hiteles másolatban:

1. Életrajzot, melyben egész a folyamodás keltéig terjedőleg előadatik az illetőnek életpályája, foglalkozása, kiképzetésének menete s iránya, tanulmányai s ezek terjedelme, és netalán irodalmi működése.

2. Érettségi bizonyítványt.

3. Azon bizonyítványokat, melyekkel igazolható a fentebbi §. 2. pontjában irt egyetemi tanulás, valamint a 3. pontban irt gyakorlás és tanulás; végre a képesítő vizsgálat előtt letett vizsgálatokról és azok eredményéről szóló bizonyítványok.

4. A kik pedig a 3. §. értelmében akarnak képesítő vizsgálatra bocsáttatni, azok szintén tartoznak mellékelni s középtanodán felült tanulmányaikról adható bizonyítványokat, s ezeken felült hivataloskodásukról való bizonyítványt, illetleg irodalmi munkáikat.

7. §. A vizsgálatok szóbeliek és írásbeliek, s kiterjednek az illető tanszak tanításából való megvizsgálásra is.

8. §. A vizsgálat két ízben teendő le, ugymint:

Első alkalommal azon tárgyakból, melyek ismerete az általános műveltség érdekéből és a tanári hivatás tekintetéből bármely tanszakra képesítendő tanárjelölttől a 3. §. 2.) pontja értelmében megkövántatik. Ide tartozik még a magyar nyelvnek mint tanyelvnek, ugy nyelvtanilag mint irodalmilag kellő értése és kezelése.

A második alkalommal, (mely nyomban az első után is tartható,) az azon tanszakra tartozó ismeretekből, melyre az illető képesíttetni akar. E második vizsgálatra csak azok bocsáthatók, kik az első vizsgálatot jó sikerrel letették.

A második, vagyis a szakvizsgálaton megkövántatik:

1. Hogy az illető legalább 2 s legfeljebb 3 középiskolai tanfolyamban — melyek egy egy szakszempontot alkotnak, — oly tanultságot mutasson ki, melyből kitünik, hogy legalább is a középtanodában taníttatni kellő tananyagot és ismereteket teljesen megszerezte és hogy tárgyat tudományosan érti.

2. Hogy tantárgyainak tanításában és módszertani kezelésében a kellő ismerete és ügyessége meg van.

Minden egyes tantárgyból a vizsgálat a középiskola összes osztályaiában tanítandókra kiterjedt.

9. §. Ugy az általános, mint a szakvizsgálat egyes tárgyai, azoknak egyes szakszempontokban összefoglalása és a bennük megkövántató ismeretek mérvé és terjedelme a fentebbi §§-okban foglaltak alapján külön szabályzatban állapíttatnak meg.

10. §. A bizottság a vizsgálat eredményét ugy a fő, mint mind-egyik mellék tárgyra külön-külön állapítja meg és mondja ki.

11. §. Elégtelen képzettség miatt kétszer visszautasított egyén többé vizsgálatra nem bocsáttatik.

12. §. A vizsgáló bizottságnak jogában áll a vizsgálat elengedéseivel is adni tanári oklevelet oly férfiaknak, kik a tanügyi terén kifejtett tevékenységükkel és irodalmi munkáikban kielégítő bizonyítékot szolgáltatottak ugy kitünő szakismereteiknek, mint a tanításban való képességeiknek.

13. §. Az egyház ösztöndíjjakkal is gyámolítja oly ifjaknak tanárokká való kiképzését, kiknek a tanári pályára hivatottsága, ki valóbb képessége, jeles előképzettsége és jelleme biztosítékul szolgálhatnak arra, hogy lennők intézeteink buzgó és jeles tanerőket nyernek.

Az ily ifjak akár hazai, akár külföldi egyetemen való tanulása alatt, vagy az itt levő tanárképzés rendes tagjainul tartoznak belépni, vagy valamely kitünő szaktanár vezetése és gondozása alá helyeztetnek; továbbá tartoznak:

a) kimutatni, hogy legalább minden két évben egy vizsgálatot tesznek le;

b) kötelezni magukat, hogy legalább 10 évig református tanítói szolgálatban (a mennyiben helyet kapnak), vagy visszafizetik stipendiumot.

14. §. Ezen ösztöndíjak a kolozsvári egyetemen 400, a budapestin 500, a külföldin 600 forintban állapíttatnak meg.

szavakban rajzolja és mutatja fel azon vészt, mely őt s kisdéd egyháza lakosait véginségre juttatta; hét-nyolcz lábnira emelkedett a romboló víz, mely miatt 90 ház közül a mult évi decz. hó 14. napján már csak 8 állt fenn, a többiek romba dőltek; a szerencsétlen lakosok nemcsak házaikat, de ezekben és ezekkel együtt élelmi szereiket s ingóságait is elvesztvén, a borzasztó hideg időben élelmet és menedéket keresni a közelebbi helységekből szerte elbolyongottak.

Főtiszteletű püspök ur e szomorú hír vétele után azonnal körlevelet intézett a tiszántúli egyházkerület nagy érdemű espereseihez s abban tartalmilag ezeket mondja:

Megrendül s elkeseredik lelke nagy mérvű nyomor és inség fölött, ha elgondolom, hogy nincs alapunk, mely rendelkezésünkre állana, hogy az ily gyászos sorsra jutott hitrokonokat azonnal felségélhetnők; ezért csak a könyörületes forrásból lehet és kell meritenünk. Ezen könyörületes forrásához, hitrokonaim könyörületes szívéhez — bár jól tudom, hogy e könyörületes forrása a jelen mostoha időben nagyon sok felől igénybe van véve — folyamodom én — így szól a főpásztor — midőn nagytt. esperes urakat reménykedve felkérem, hogy azonnal kibocsátandó körleveleikben szívet mélyen megindító szavakkal kérjék fel felügyeletök alatti lelkésztársainkat s az egyházak tisztelt előljáróit, hogy gondolóra vevén az emberi változandó sorsot, eszközöljenek ezen szerencsétlenek részére házankénti segedelem gyűjtést s pénzzé teendő terménybeli segedelmet is elfogadván, az ekként begyülemző segélyösszegeket mielőbb nt. esperes urakhoz s általuk egyházkerületünk pénztárnokához juttassák el, azonnali beküldés végett; a ki hamar ad, kétszeresen ad. Szeretem hinni, hogy nt. esperes urak nemesen érző, könyörületes hajlandó, a nyomor enyhítésére mindenkor kész szívök sugallatának engedve, mindent el fognak követni, hogy mindennemű javaiktól megfosztott, segedelemért kiáltó szerencsétlen hitrokonaink, különösen a hivatal és kenyér nélkül maradt bélzeréni agg lelkész és az ottani tanító oly segedelemben részesíthessenek, mely által inségökön és nyomorukon enyhítve legyen; s e hitemben vetvén reményem horgonyát, biztosan várom a kért és sürgősen szükségelt segélyt, hogy azt egyházkerületi pénztárnokunk a nyomorban, szükségben szenvedőkhöz mihamarabb eljuttathassa.

Midőn a főpásztori körlevél lényegét ezennel közöljük, czélunk azok emberbaráti érzelmeit is könyörületesre és segedelemre szólítani, kikhez ama körlevél hivatalosan el nem juthatna.

E lap szerkesztősége pedig késznek nyilatkozik a netalán hozzá küldendő segélyt elfogadni s az egyházkerületi pénztárnok nt. Zagyva Imre urhoz eljuttatni. A magam részéről egyelőre 3 frtot ajánlok és adok a bél zeréni lelkész és tanító számára.

Hogy Bél-Zeréndet mily nagy csapás érte, az alább következő cikk siralmasan példázza. **Szerkesztő.**

Pusztulunk, vesszünk!

Folyó hó 6-ika a romlás és végpusztulás napja volt, a Fehér-Körös balpartján, Fekete-Gyarmat, Nagy-Zerénd és Bél-Zerénd tisztán ref. vallású községekre nézve. Ez utóbbi

teljesen Szeged sorsára jutott. E község, illetőleg egyház 40 évi hű szolgálatban megaggott lelkésze tehát eklézsia nélkül maradt, mert a bél-zeréni egyház, mint anyaegyház, a régi helyén, többé fel nem épül soha!

Szabad legyen nekem, ez egyház és becsületben megöszült agg lelkésze iránti mély érdekeltség és őszinte részvét szülte *nézeteimet*, e lapok hasábjain közrebocsátani.

Nézetem szerint Bél-Zerénd a hozzá igen közel eső, emelkedett fekvésű Vadász közvetlen közelében volna felépítendő. Így, az eddig két község és egyház, egy községgé s egyházzá olvadna össze. A még épen fennálló bél-zeréni templom és torony anyagából, a mostani vadászi paplakhoz — mely csak 2 szoba, konyha, cselédlak és kamarából áll — lehetne két szobát építtetni, valamint a mostani két iskola mellé még harmadikat is. E két szoba az öreg bél-zeréni lelkész lakhelye lenne. Fizetését, helyesebben nyugdíját pedig a bél-zeréni lelkészi illetőséghez tartozó 30 hold földből 24 hold föld képezne s egyéb semmi. Igenis! csendesesen békességben megéledgelne ő így is a mostani vadászi pap mellett, ki az ő egyetlen leány gyermekének férje, tehát neki veje. Az egyesült vadász-bél zeréni egyházban tehát tulajdonképen, a lelkész a mostani vadászi pap lenne. Ipa mellette, mint nyugalmazott, csak lakhelyet kapna és 24 hold föld haszonélvezetét. Ha úgy van megírva a végzetek könyvében, hogy a vő elébb meghaljon, mint ipa: ez utóbbi lesz utóda, káplántartási kötelezettség mellett, haláláig. Így, azt hiszem, úgy az önvétke nélkül egyház nélkül maradt agg lelkész, mint az ő veje, úgy a vadászi, mint a b-zeréni egyház nyernének s a mostani végpusztulás romjain idővel még áldás és élet virulhat fel.

A bél-zeréni lelkészilletőséghez tartozott 6 hold földet, a tanítói 10 holdra menő illetőséghez óhajtanám adatni, hogy így a vadász-bél-zeréni harmadik tanító fizetése 16 hold föld s a megállapítandó pénz, gabona és fa lenne. Ez a tanító, az összes vadász-bél-zeréni fi és leány tanköteles gyermekeket tanítaná, vegyes iskoláiban, a két alsó osztályban; a többi osztályokban aztán, a mostani vadászi két tanító vezetné, nem szerint elkülönítve, a tanköteles gyermekeket.

Mint hogy azonban a csaknem minden javaiktól megfosztott bél-zeréni lakosok és agg lelkész, a magok erején, sem így sem másként nem képesek a rombadólt egyházat felépíteni: felhívom a nemes emberbaráti részvétet, hogy siessen a valóban szánandó szerencsétlenek segítségére s úgy az egyházat, mint az érdemes öreg lelkészt, buzgólkodják kiemelni a véginség kiáltó nyomorából!

Ágya, 1879. decz. 24.

Nagy Sándor,
ref. lelkész.

A népiskolai iskolaszékek és egyházmegyei népisk. tanügyi bizottságok szervezete a tiszántúli helv. hitv. egyházkerületben.

(Vége.)

IV. Tanügyi bizottsági gyűlés.

1. Összehívja az esperes, mint elnök, tárgysorozatát jó előre közölvén a tagokkal. Évenként egyszer a tanév végén tart rendes gyűlést, midőn a jelentések az iskolaszé-

kektől beérkeztek; rendkívüli gyűlés azonban a szükséghez képest többször is tartathatik.

2. Minden iskolai és tanügyi dolog e gyűlés megvitatása után és véleményezéseivel terjesztetik az egyházmegyei közgyűlés elé; ezért új iskola építésének és nagyobb alakításoknak tervezetét, új tanítói állomások javadalmazását, az iskolai vagyoni tervbevett eladását, elcserélését e gyűlés vizsgálja át előbb és véleményével terjeszti fel a közgyűléshez.

3. Tanítók vagy az oktatásügygel foglalkozó egyének ellen beadott panasz vagy vád ügyében az egyháztanács feljelentésére az esperes tart nyomozást; de a vizsgálat befejezte után a tanügyi bizottság veszi az ügyet tárgyalás alá és véleményével átteszi az egyházmegyei törvényszékhez, mely az ily ügyekben első fokú bíróság; ennek ítélete ellen az egyházkerületi közgyűléshez lehet felebbezni.

4. Az egyházmegyei közgyűlés határozatait a tanügyi bizottság hajtja végre; a végrehajtás módozatainak megállapítása végett közvetlen az egyházmegyei gyűlés után is tart ülést, ha rögtöni intézkedés szükséges.

5. Minden lehető elkövet az egyházkerület intézkedéseinek, tantervének, tankönyveket illető rendeleteinek az egyházközség iskolaszékére, a népiskolai rendtartásra vonatkozó szabályoknak végrehajtására; ellenőrzi intézkedéseinek végrehajtását; ennél fogva megkívánja, hogy az iskolaszékek a számukra irt utasítások értelmében buzgón járjanak el; a félévi jelentéseket és kimutatásokat pontosan és lelkiismeretesen összeállítva beküldjék; a nem elég erélyvel működő iskolaszékeket buzdítja, a hanyag vagy alkalmatlan tagok és tanítók ügyében jelentést tesz az egyházmegyei közgyűlésnek.

6. A fölmerült bajok és az oktatásügy haladásában akadályul szolgáló körülmények elhárításán lelkiismeretesen működik; ha e tekintetben az egyházmegyei közgyűlés és intézkedése látszik szükségesnek, előterjesztést és indokolt javaslatot ad be.

7. Az iskola vagyonának és jövedelmeinek pontos és hű kezelésére, azoknak felhasználására felügyel, hogy saját céljuk és rendeltetésükre fordíttassanak; ennél fogva az évi számadást ezekről felhasználás végett bekívánja minden egyháztanáctól.

8. Figyelemmel kíséri a tanító fizetésének kiszolgáltatását; ezért a tanítótól minden év végén bekívánja fizetésének beszolgáltatásáról s a hátrányokról szóló kimutatást, és e betérjések alapján intézkedés végett jelentést tesz az egyházmegyei közgyűléshez.

9. A tanév végéről betérjeszti az egyházmegyei közgyűléshez az oktatásügy állapotáról a jegyző által készített kimutatást.

10. A mulasztások feljelentését igazoló ívnek azon példányát, mely a községi előljáró által aláíratott, minden három hónapban a községi előljáró által büntettek jegyzékével együtt elnöke útján ellenőrzés végett bekívánja és a körülményekhez képest az egyházmegyei elnökség útján jelentést tesz a szolgabíróknak, vagy ha a szükség úgy kívánja, a megyei közigazgatási bizottságnak.

V. Az egyházmegyei tanügyi bizottság viszonya az egyházmegyei közgyűléshez.

Az egyházmegyei tanügyi bizottság az egyházmegyei közgyűlés megbízásából és nevében vezeti az egyházmegyei

iskolai ügyeit; ennél fogva hatásköre a folyó ügyek elintézésére az egyházmegyei közgyűlés határozatainak végrehajtására, az oktatásügy vezetésére és ellenőrzésére terjed ki; de minden oly intézkedését, melynek végrehajtása az oktatásügynek és rendtartásának folyamaiban, az oktatásügy szellemi és anyagi oldalát illetőleg változtatással vagy újítással volna összekötve, foganatosítás előtt megerősítés végett indokolt véleményezéssel javaslatképen az egyházmegyei közgyűléshez terjeszti fel.

VI. Egyházmegyei közgyűlés.

Az egyházmegyei közgyűlés az egyházmegyei iskolák ügyeinek intézője; ennél fogva határozatot mond az egyházmegyei tanügyi bizottság által véleményezéssel elébe terjesztett iskolai ügyek felett, de szem előtt tartva azt, hogy az oktatásügynek az egész egyházkerületben egyöntetűvé tétele és összhangban vezetése úgy a tanügyi, mint a tanulóknak érdekében felette kívánatos, intézkedéseiben az egyházkerület határozataihoz alkalmazkodik, az az által kiadott tantervet, tankönyvekre vonatkozó határozatot, általában az oktatásügy szellemi és anyagi oldalára vonatkozó intézkedéseit erkölcsi tekintélyével is minden rendelkezése alatt álló hatalommal végrehajtani törekszik; ellenben épen az oktatásügy egyöntetű és összhangzó vezetésének biztosítása szempontjából a közgyűlésen fölmerült vagy tanügyi bizottsága által elébe terjesztett minden indítványt, javaslatot, mely az egyházkerületi intézkedésektől eltérésre vonatkozik, a tanügyi bizottság véleményezésével az egyházkerületi közgyűléshez terjeszti fel.

A tiszántuli ref. középiskolai tanáregyesület bizottsági tagjaihoz.

(Vége.)

IV. *Görög nyelv.* Az új tanterv intézkedését mind az óraszámot, mind a tárgybeosztást illetőleg helyeselhetjük. Legfeljebb is az V. osztály tananyagára vonatkozó pontot óhajtanók így módosítani: „Az attikai alaktan elemei, megfelelő szó- és írásbeli fordítási gyakorlatokkal, minél előbb összefüggő olvasmányokra áttérve.

De a kétféle nyelvjárás tetszés szerinti tanítását nem tartjuk czélszerűnek; mert az egyik iskolából a másikba átlépő növendékekre és ily esetekben a tanításra nézve is sok nehézséggel járna. Egyáltalában nem helyeseljük ugyan az ilyen átlépéseket, de figyelmen kívül még sem hagyhatjuk.

V. *Német nyelv.* Az óraszámot az új tanterv szerint, azal a kis módosítással, hogy a III. osztályban is elégségesnek tartunk 3 órát, elfogadhatjuk. A tárgybeosztástól sem térünk el, csakis annyiban, hogy az V. osztály számára a mondattan rendszeres áttekintését is kitérjük, s az olvasmányokat a felsőbb osztályokban nem kívánjuk csak egy vagy két irónak egy vagy két művére szorítani, hanem választást engedünk a remekművek közt; a VIII. osztályban pedig Goethe Iphigeniája és a philosophiai tanulmányokra előkészítő művek olvasatásán felül főleg az irodalomtörténet ismeretére vezető jelesebb műveket is ajánljuk.

Fenn kívánjuk továbbá tartani azt a gyakorlatot is, hogy a növendékek fejlettségéhez alkalmazott költői művek

közül egy néhány minden osztályban könyvnélkülöztessek, s azok értelmes és szép előadása által a nyelvérzék, ízlés, emlékezet és beszédbeli folyékonyság fejlesztessék.

Az írásbeli dolgozatokból is többet kívánunk, mint az új tanterv s nemcsak a III. és IV. hanem az V. és VI. osztályban is készítettünk minden két hétben egy-egy házi és egy-egy iskolai dolgozatot, a két felső osztálynál azonban az állami tervben kiszabott mennyiséget elégnék tartjuk.

VI. *Történelem.* Fentebb már több ízben érintettük s itt ismételve hangsúlyozzuk, hogy mi a történelemtanítást a III. osztályban ohajtottuk volna elkezdni a magyar történelemmel s ugyanazt szerettük volna folytatni a IV-ikben is. Mert nem helyeselhetünk oly eljárást, mely szerint a magyar ifju hazája történelméből egész nyolczadik osztályos koráig ne tudjon többet, mint a mit az elemi iskolában tanult vagy a II. s III. osztálybeli olvasmányokból vagy a világtörténettannulás közben töredékesen elsajátított. De ugyancsak fentebb kimutattuk az utat, melyen haladva, e hiányt pótolhatjuk. Az egyháztörténelem tanítása s a magyar olvasókönyvek e célhoz alkalmazott használása, ugy hiszszük, meg fogja hozni a kívánt eredményt, kivált ha azt is hozzá veszszük, hogy a IV. osztály földrajzi tananyaga szintén ezt a célt segíti elő.

Ezek szerint elfogadhatjuk a történelmi tananyagot az új tanterv szerénti felosztását s megtarthatjuk az ott kiszabott óraszámot is minden nagyobb nehézség nélkül.

VII. *Földrajz.* Nem hagytuk ugyan figyelmen kívül a nehézségeket, melyekkel iskoláinkban a földrajznak a természetrajzzal ily szoros összeköttetésbe hozása egyelőre találkozhatik: mindazáltal nemcsak az egyöntetűsége törekvés, hanem a tantárgy vonzóbbá, érdekesebbé tétele s nagyobb siker biztosítása szempontjából is azt indítványozzuk, hogy fogadjuk el az új tanterv szerinti tárgybeosztást.

Azonban a III. o. számára ne állapítsunk meg többet 3 óránál, minthogy ez az osztály — javaslatunk szerint — a természettant is tanulni fogja.

VIII. *Természetrajz.* Mind az óraszámot, mind a tananyag felosztását az új tanterv szerint fogadjuk el. Azok a módosítások, melyeket egy vagy más szempontból ajánlhatnánk, az állami intézetekkel való párhuzamos haladást akadályozván, mellőzendőknek látszottak előttünk.

IX. *Természettan.* E tantárgynál mindenesetre sajnálatunkat kell kifejeznünk a felett, hogy a miniszteri új tanterv ez ujabban oly nagy fontosságot nyert, s a társadalmi és állami élet minden rétegét oly közletről érdeklő tudományágot az alsóbb osztályokból egészen kihagyta. A természetrajz összébszorítása a földrajzhoz való kapcsolattal még némileg kárpótolatik; de a chemia kihagyatását s a physikának a hat alsó osztályban teljes mellőzését egyáltalában nem pótolja ki az, hogy az ásványtan bevezetéseül némi chemiai előismeretek taníttatnak. Jól tudjuk, hogy a humán irányu képzés előtérbe helyezéséből mintegy szükségkép kelle következnie a reál-tárgyak megszorításának: de még sem mernők helyeselni, hogy a gymnáziumban annyi mindenféle ismeret megszerzésére tért találó s a természet tüneményei és azoknak okai iránt már koránál fogva is szembetűnőleg érdeklődő ifjuság épen az öt közvetlen környező természet megismerésére ne találjon tért egész VII. osztályos koráig. Hiszen itt még azzal sem biztathatjuk ma-

gunkat, hogy a valódi tudásvágy magánszorgalommal, könyvekből megszerezheti a kívánt ismereteket, mert tudjuk, hogy épen ez az a tantárgy, melyet szemlélet nélkül, tehát taneszközök, magyarázat, szóval tanítás nélkül tanulni szinte lehetetlen. Nem lehet figyelmen kívül hagyni a reáliskolával való kapcsolatot sem. Ha teljesen kimarad az alsó hat osztályból a physika, felette megnehezítettik a gymnáziumi tanulóra nézve a reáliskolába átléphetés, pedig tudjuk, hogy ez is gyakran előfordulhat. — De leghatározottabban ellenzi a természettan kihagyását az a körülmény, hogy a mi gymnáziumi tanulóink legnagyobb része alig jut fel a VII. és VIII. osztályba; sokan tanítóképezdebe gazdasági tanintézetbe, gyógyszerészi, postahivatali vagy egyéb életpályára lépnek. sokan mindjárt az alsó három-négy osztály végeztével végleg felhagynak a tanulással. Mily nagy hátrány volna ezekre nézve, ha természettant nem tanulván, az emberi ismeretnek épen azon ágáról nem lenne fogalmuk, melyre a gyakorlati életben legtöbb szükségök van!

Ezen s több más, ránk nézve szintén fontos oknál fogva, felveszszük tervünkben a természettant a III. osztályba is 3 órával. E szerint a tananyag lenne: „A közönségesen ismert természeti tünemények ismertetéséből kiindulva, a természettan alaptörvényeinek ismertetése.“

A két felső osztályra vonatkozólag az állami tervet fogadjuk el, csakhogy már a VIII. osztályban 4 órával is megelégszünk.

X. *Mathematika.* E tantárgynál mind az órák számát mind a tananyag felosztását az állami tanterv szerint kívánjuk megállapíttatni. Az egyes részletek berendezésére s a kifejezések szabatoságára nézve azonban több helyütt eltértünk ama munkálat szövegétől. Ezeket előszámiálni azonban nem tartjuk ezuttal szükségesnek, a mennyiben nem történt olyan változtatás, mely egyik intézetből a másikba való átmenetelt akadályozná. Javaslatba hozott szövegünk, ugy hiszszük, készséggel elfogadható lesz. Mutatványul csak a cél meghatározását idézzük. „Gyakorlottság és biztosság a köz-számvetésben. Az elemi mathesis tanainak összefüggő ismerete s kellő önállóság azoknak alkalmazásában.“ Összehasonlítva a két szöveget, látni való, hogy a miénk határozottabb, mert míg amaz a köz-számvetésben csak *biztosságot*, a miénk a biztosság mellett *gyakorlottságot* is követel, s míg amaz az elemi mathesis tanainak alkalmazásában csak *némi*, a miénk *kellő* önállóságot kíván.

A *rajzoló geometriát és szabadkézi rajzot* javaslatunk a rendszeres tértan anyagához számítja s szóról-szóra az állami tanterv szerint fogadjuk el.

XI. *Philosophiai propaedeutika.* Erre nézve az állami terv a mi jelenlegi gyakorlatunkkal egyezvén, készséggel elfogadható.

XII. *Tornászat* a mi növendékeinknek, kik kivált vidéki iskoláinkban testileg eléggé edzettek, kötelezőleg csak a négy alsó osztályban tanítandó a felsőbbekben pedig facultativvá tehető, vagy a tornaegyletekre bizható.

XIII. *Az éneklés* felekezeti iskoláinkban mindenesetre kötelezőleg tanítandó az alsó hat osztályban hetenként legalább 1—1 órán.

XIV. *A szépirást* is kötelezővé kívánjuk tenni az I. osztályban heti 2 órával. — A többi osztályokban pedig a nyelvtanárok figyelmébe ajánljuk.

Melléktantárgyakul a francia és angol nyelv s a zene és a szabadkézi rajz gyakorlása, a hol csak lehet, felveendő.

Áttekintés tanórák szerint.

Tantárgyak.	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Össze- sen.
Vallásstan	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Magyar nyelv	5	5	4	3	3	3	3	3	29
Latin nyelv	7	7	6	6	6	6	5	5	48
Görög nyelv	—	—	—	—	5	5	5	4	19
Német nyelv	—	—	3	3	3	3	3	3	18
Történelem	—	—	—	3	3	3	3	3	15
Földrajz	3	3	3	2	—	—	—	—	11
Természetrájz	—	—	—	3	3	3	—	—	9
Természettan	—	—	3	—	—	—	5	4	12
Mathesis	4	4	3	3	4	4	4	3	29
Rajzoló geometria	3	3	3	3	—	—	—	—	12
Philos. propaedeutika	—	—	—	—	—	—	—	3	3
Tornászati	2	2	2	2	—	—	—	—	8
Éneklés	1	1	1	1	1	1	—	—	6
Szépírási	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Összesen :	28	27	30	31	30	30	30	30	236

Közli:

Gergely Károly,
egyesületi jegyző.

Falusi levelek.

III.

Kezdem a szomorú rajzot egy kies fekvésű szegény egyházunkon, 340 lelket számlál, mely még nálunk tekintélyes szám, ennél kisebb népességű egyházmegyénkben 20 van, de mégis ezt sok okunk lenne gondozni és segíteni. Hajdan egyik filiájában lévita is volt, az anyaegyházban lelkész és tanító. A lévitaság évek előtt megszűnt, lelkész és tanító nagyon szigorú anyagi helyzettel küzdve nyomorog; most már megállapított, hogy a tanítóság be fog szüntettni a nagy szegénység miatt, s a lelkész lesz minden mindenkiben. Aggasztó állapot, más nemzetiség, más felekezetek három annyi számú népe közé keveredve, majdnem minden fekvő birtok nélkül, napszám, szőlőmivelés, kezdetleges mesterségek alig tengető keresetével tartva fen magukat a hivek, sem módjuk, sem akaratuk áldozni egyházért iskoláért, hiszen maguk is alig tudnak egy napról másnapra élni. S ha majd minden teendő a lelkészre nehezül, lesz-e elég lelki, testi ereje, buzgósága, önfeláldozása végezni a reá bízottakat akkor, a midőn családja fentartatásáért eddig is reggeltől estig munkálkodott és verejtékezett, és ezután is kényszerülve lesz akként küzdeni?

Majdnem hasonló helyzetben találunk lejjebb jöve egy másik egyházat 241 lélekkel, annyiban kedvezőbb körülmények között, hogy földmiveléssel foglalkoznak, s kevés földbirtokkal rendelkeznek is, és ha egyszer szükség van is, másik vagy harmadik év jobb terméssel vigasztalja őket: de túlnyomó számú svábok és oláhok között napról-napra vagyoniilag szegényednek; lelkészüket, tanítójuk van, de minő helyzetben? A lelkész, hogy megélhessen földmiveléssel foglalkozik a legszorosabb értelemben; miután igyekező munkás ember, családját — bár nagyon szerény viszonyok között — fentartja, sőt gyermekeit is taníttatni tudta, ő tudja mennyi nélkülözéssel és önmegtadással. A tanítóra azonban csak szájalommal lehet tekinteni, már megjelenése fáj-

dalmas csodálkozásra indít, hogy ilyen tanítónk is van. Nem mondom, hogy képzettsége és akarata nem volna régi modorban a tanításra, de mikor? hol? és kiket tanítson? Hiszen minden napját kézi munkával kell töltenie, hogy övéivel éhen ne haljon; másoktól elviselt, kegyelemből kapott ruhát vehet magára, jó termés idején talán 150 ft fizetése van; iskolának nevezett helyisége egy rideg viskólyuk; 21 tanköteles növendéke közül téli hónapokban egyszer másszor 5—6 jelenik meg Pap kinlódik, tanító nyomorog, a hivek szegények, gyermekek iskola nélkül nőnek, milyen jövő vár reájok? menjünk tovább!

Szomszédjában van kettős nagy község, kettős ref. egyházzal, a két községet csak egy hid és annak mocsáros folyója választja el, a két egyház hivei között pedig elfogult hiúság tart válaszfalat; egyikben urak, régi nemesek számlálnak 135 lelket, másokban urbéres földművesek 353-an laknak, külön templom, külön pap, külön tanítójuk van, pedig egyesülten erősek lehetnének; ez utóbbiak ugyan elég tisztességesen fentartják magokat, — de ama kettős nyomoruság, itt oroszok és tótok nagy sokasága között eltörpül a mieink száma; ez előtt 12 évvel még 182 lélekszáma volt ma 135, ily arányban pusztulva három évtized múlva elenyészend.

De menjünk másik oldalra, hol idegen nemzetiségi és felekezeti túlsúly nem fenyegeti egyházunkat. Szétszórt ronda falut találunk, alig van itt-ott egy rendesebb udvar; oláhok, magyarok egyenlő számban laknak, amazok filiát képeznek, a miénk régi anyaegyház, de semmi vigaszt nem találhatunk benne. Egy két elpusztult földesur vezet a népet, elszegényedett, megcsökönnyösödött lelkek képezik az egyházat, rideg, pénzhajhász, tétlen pap lakik közöttük, a tanítóság beszünttetett, hogy fizetéséből iskolaházat építsenek. Jól tették, hogy elbocsátották a tanítójukat, nem vették hasznát, de azt sem hiszem, hogy testi szememmel meglássam valaha az ígért új iskola épületét. Addig elvállalta a lelkész a tanítást, ráérne, családja nincs, anyagi szükség nem háborgatja, bár nagyon szegény fizetése van, de az anyagiak utáni sovárgás minden nemesebb törekvést, köteletségérzetet, papi jellemet eltörölt lelkéből, sokkal többet ront mint épít ott, a hol reá már évek előtt is sok építeni való várt volna.

Határos vele egy 145 lelket számláló anyaegyház, szegénységgel karöltve folynak napjai, lelkész-tanítója van, elaggott régi ember, kívánni sem lehet tőle, hogy tanítson, 78 év terhe nyomja görnyedt vállait, élettársával Filemon és Baucisként lakják a szegény parochiát, gyermekeik nincsenek, legalább a szegénységnek nyomornak nem marad utánok örököse; legjobb körülmények között sem megy fizetése többre 150, mondd százötven forintnál, ezért! theológiát végzett, tiz évig káplánkodott, szinte 40 év óta viseli e fényes pap-tanítói hivatalát. Hivei között alig 10-12 írástudó férfiú van, azok is bizonyosan nem tudták már az ismeretek rohamát elöl kitérni, s olykor-olykor az árva iskola mellett menvén el, rájuk ragadt az írás és olvasás tudományának kezdetleges tapasza. — Nagy szerencse, hogy hasonló számú oláhok is lakván velök, azoknak, sincs helyben más lelki vezérök, mint egy földműves éneklő ifjúból kántor-tanítóvá emergált egyházi férfiú, a ki bizonyára nem bir hódító képességgel, azért nem is félelmes propaganda. De hát mi lesz a mi kisded egyházunkból, ha el-

hal mostani lelkésze? itt még amaz egyházkerületi boldogító határozatnak sincs biztosító jövője, hogy: „mig ember akad, ne affiliáljunk,” 150 frt fizetés pap-tanítónak egy személyben, talán mégis kevés hódító erővel bír!

Nem folytatom tovább e képeket, két egyházzól tettem említést, öt egyházzól adtam rajzot, pedig még mási- öt van hasonló viszonyok közt, népessége naponként pusztul, vagy ha itt-ott a népesség száma fentartja is magát, de vagyonilag naponként süllyed, a belhivatalnokok fizetése földbeli alappal sok helyt nincs biztosítva, a szegénység miatti fizetés-hátrálék, apadás áll elő évről-évre; ebből egyház és lelkész vagy tanító között perpatvar származik, egymást herczehureczálják traktuson, superintendencián, hogy annál keserűbb legyen a nyomornak falatkenyere is.

És mégis azt követeli a kor, azt követeli a társadalmi állás, hivatali feladat, hogy legyen a református lelkész kivétel nélkül tudományos képzettségű, mivel, buzgó, tevékeny és önfeláldozó, munkás hivei között, mutasson jó példát mások előtt a hitben, szeretetben, reménységben, legyen vigasztalója a szomorúaknak, gyámola a csüggedezőknek, felvilágosítója a tévelygőknek, vezére, lelki atyja az elhagyottaknak, erkölcsi tüköre környezetének. Oh mondjátok meg, miként felelhet meg szent hivatásának a fentebbi viszonyok között? Azt értem hogy valaki feláldozza életét magasztos eszmék győzedelméért; azt is megfoghatom, hogy sokan voltak készen vértanúságra meggyőződésükért: de azt, hogy mai korban hosszú tudományos készütség, küzdés, kitartás, költség vagy nélkülözés árán társadalmunknak egy tiszteletes, nagy fontosságú és mellözhetlen munkakörű osztálya, vagyis ez osztálynak nagy része az anyagi gond, nyomor, bánthatomnak oda dova is hiven teljesítse kötelességeit — azt hinni nem tudom, nem lehet!

Hogy pedig csakugyan nagy része a magyar református papságnak, tanítóknak ilyen helyzetben van, következő levelemben igazolni fogom.

S—s.

KÖNYVISMERTETÉS.

Kovács Albert, a prot. egylet titkára, „A magyar prot. egyháztörténelem megírása ügyében tett lépések” cím alatt egy kis füzetet bocsátott ki, melyben azokat a mozzanatokat sorolja elő, melyek e fontos irodalmi ügyben eddig tétettek. A magyar prot. egyháztörténelem megírása érdekében az első lépést a „magyarországi protestáns egylet” központi választmánya 1879. június 21-én tartott gyűlésében tette meg, a midőn abból az indokból, hogy a rendszeres egyháztörténelem megírása egyes ember erejét felülmulja, egyes monographiák megírására a prot. vallású történészek felhívását és tömörítését határozta el, egyuttal a mozgalom vezetésére gr. Lónyai Menyhért elnöklété alatt Fördös Lajos, Szilágyi Sándor, Molnár Aladár és Kovács Albert tagokból álló bizottságot is kinevezvén. Ez az ötös bizottság bocsátotta ki 1879. nov. 12-én a meghívót, melynek alapján a meghívottak értekezlete ugyanez év november 24-én meg is tartatott. Ezen az értekezleti gyűlésen mindenekelőtt gróf Lónyai Menyhért elnök a prot. egyháztörténelem megírásá-

nak szükségességét hangsúlyozta, de távol van tőle annak feltevése, „hogy ezen kérdés megoldásának iránya a felekezetiesség szellemét viselje magán;” azután Kovács Albert titkárt hívja fel, hogy adja elő, „mi történt eddig a prot. egylet körében a magyar prot. egyháztörténelemnek megírása érdekében s minő czél lebegett az ötös bizottság előtt ezen értekezlet összehívásánál.” Kovács Albert a prot. egylet eddigi eljárásának nem kielégítő eredményére hivatkozva, azt hangsúlyozta, hogy a nagy munkának bevégzése csak a hazai prot. vallású történészek közös munkássága útján reményelhető; még pedig miután eddigelé a források igen kevésé vannak felkutatva, ezeknek felkeresése és összegyűjtése és feldolgozása által eszközlendő monographiák megírása lenne az első czél, melynek létrehozásában a vállalkozók nagyon megkönnyitenék a dolgot és biztosítanak az eredményt, ha kutatásaikban talált minden oly okmányt, mely vallásunktól elütő tárgyra vonatkozik, de más irányban felhasználható, akár közvetlenül, akár a titkári hivatal közvetítésével közölnének azzal a munkatárssal, ki annak hasznát vehetné; ezután kijelölte a tárgyakat a 14. és 15. századtól kezdve, melyeknek monographiái megírandók lennének; végre szükségesnek látja minél rövidebb idő, a lehetőségig egy év alatt a magyar prot. egyház történelmének egy rövid, rendszeres és összefüggő munkában való kidolgozását, hogy ez leszorítsa a használatból a prot. papnöveidékben és főgymnáziumokban eddig használt hiányos és számos valótlan adatot tartalmazó kézira okat.

Ez előterjesztés után az elnök a következő két kérdést tette fel:

a) elismeri-e a gyűlés az egyháztörténelmi irodalom fontosságát az egyetemes történetírásra nézve?

b) Helyesli-e a gyűlés a magyar protestáns egyháztörténelem megírására a prot. egylet által tett ezen kezdeményezést?

Mindezekre vita nélkül egyhangulag „igen” lón a felelet.

A kivitel módozataira nézve kétféle indítvány terjesztett elő:

1. A prot. egylet ötös bizottsága egyes monographiák készítését és ezeknek a „Protestáns Theologiai Könyvtár”-ban kiadását javasolja, a forrásgyűjtemények és forráskivonatok kiadására nézve pedig más segédeszközökről gondoskodást ajánl. Tájékozás végett kijelöltetik aztán a monographia-sorozat is

2. Révész Imre egy nyomtatott röpirat által a következő három indítványt terjeszti elő:

a) Állitassék egy teljesen önálló magyar prot. egyháztörténelmi társulat.

b) Készitessék egy elméleti és gyakorlati bevezető s utmutató mű főleg a kezdő történelmi munkások számára.

c) Kezdessék meg a tüzetes munka az egyházkerületek jegyzőkönyveiből s más forrásokból regesták készítésével.

Abból a nézetből kiindulva, hogy a forrásgyűjtemények és kivonatok kiadását külön kell választani a feldolgozott művek kiadásától, mert mindkettőnek más az olvasó közönsége, szerkesztésük különböző tehetségeket s kiadásuk eltérő módozatokat kíván, ez indítványokat a prot. egylet ötös bizottságától nem látta a gyűlés eltérőnek; a miért az adatok gyűjtését és feldolgozását egy időben és párhuzamosan

óhajtja vezetetni, a monographiák irását megkezdi, a mire a jelenlevők közül némelyek azonnal ajánlkoztak is: azonban a forrásgyűjtemények és kivonatok kiadását önálló munkálkodás tárgyává teszi és az indítványozó elnöklete alatt Lugossy József, Szilágyi István, Szilágyi Sándor, Fabricius Károly, Haan Lajos, Kovács Ödön és Zsilinszky Mihály urakat az önálló társulat szervezetének és munkakörének megállapítására és a szükséges eszközök kijelölésére felkéri; végre a történelmi bevezető mű készítését szükségesnek látván, annak megírására indítványozó Révész Imre urat hívja fel, utasítván a „Prot. Theol. Könyvtár“ szerkesztőjét, hogy ha ezt R. Imre ur óhajtja, az elkészítendő munkát minden más mű félretételével azonnal adja ki.

Ezek után a monographiák irására tett egyes ajánkozások vannak közölve, melyek szerint: Kovács Albert készít egyházi statisztikát, Szilágyi Sándor a linczi béketárgyalások monographiáját írja meg.

Zsilinszky Mihály a magyar protestáns egyház ügyének országgyűlési tárgyalásait a XVI. és XVII. században igéri. B. Nyáry Albert okmányok közlését igéri.

Molnár Aladár a 18-ik századi közoktatás történetére vagy az egyháztörténetre vonatkozó monographiát készit.

Dr. Kiss Áron „A prot. paedagogiai irodalom történetét 1868-ig“ írja meg.

Thaly Kálmán adatokat igér.

Id. Kiss Áron „A XVI-ik század zsinati kánonai magyar fordításban történelmi bevezetéssel és jegyzetekkel“ című monographiát késziti el.

Szeremlei S. egyháztörténelmi kisebb közleményeket ad.

Szabó Károly a magyar prot. nyomdák történetét a XVI. és XVII. században írja meg.

Kiss Kálmán és Öreg János a n.-kőrösi és kecskeméti egyházak és iskolák történetét készitik el.

Végül „zárszó“ cím alatt e füzetet „Protestáns Theologiai Könyvtár“ 1880., 1881. és 1882-ik évi folyamára előfizetési fölhívás és előfizetésre buzdítás rekeszti be.

Közöltük e füzet tartalmát lehető részletesen és egész tárgyilagossággal, mert igen fontos és édes mindnyájunkat érdeklő tárgyra vonatkozik; de némely észrevételeinket nem hallgathatjuk el. Szerettük volna ugyanis, hogy e történelmi társulatra nézve a Dr. Révész Imre nézete fogadtatott volna el, ki azt minden theologiai irányzattól távol akarta volna tartani, hogy tisztán és egyedül a történelmi igazság elfogulatlan felderítése lett volna célul kitűzve. Most azonban, ugy látszik, hogy a történelmi társulat mozgalmában az intéző szerep a protestáns egylet kezében leendő, s így nolens volens azon következtetésre kell jutnunk, hogy ama mozgalom bizonyos theologiai színezettől ment nem lehet; s a mi végtelen nagy kár a tudomány szempontjából, sokan a leghivatottabbak épen ezen irányzat miatt, vagy csak az attól való félelem miatt a különben üdvös tevékenységtől távol maradnak. Azt sem helyeseljük, hogy míg a történelmi adatok s készitendő kivonatok kiadására egészen új alapokról gondoskodni látják szükségesnek, addig a már feldolgozott s épen azért tehát sokkal könnyebben elárusítható s némi hasznot és jövedelmet igérő monographiák kiadása a „Protestáns egylet“ könyvkiadó vállalatára ruháztatik s így

ugyanazon társulat működése bizonyos pontnál kettős irányban indul s kettős érdeket látszik szolgálni. Ezek szerint ki lehet mondani azon itéletünket, hogy a mult évi november hó 24-én tartott értekezlet magasabb és általános szempontok helyett szűkebb körű és kizárólagosabb iránynak hódolt; s mintha egységes cél és az ebből folyó közös érdekek kielégítésére törekedett volna; kimondhatjuk legalább kérdésképen, vajjon az értekezlet előtt lebegett-e magának a történelmi munkásságnak is oly célja, hogy a már tervbe vett monographiák is épen e célnak tekintetbe vételével, tehát mint egy nagy egészbe illő részek készítettének? Mi Dr. R. I. javaslata szerint egy teljesen önálló magyar prot. egyháztörténelmi társulat felállítását tartottuk helyesnek, kívánatosnak és üdvösnek. Lehet, hogy a kik a javaslatot ma még ellenzik, később magok is pártolni fogják. Különben a megkezdett munkára adjon Isten áldást.

Veridicus.

Adakozás

Nyiri Péter emlékére.

(Folytatás.)

Kállai István debreczeni képezdei gyakorló iskolai tanító 2 frt. Földesről a következők adakoztak: Vincze József rector 1 frt. Bogdán Zsigmond közbirtokos 1 frt, Varga Lajos s. lelkész 50 kr, Kánya József leánytanító 50 kr, Nagy Antal leánytanító 50 kr, Karácsony Mihály fitanító 50 kr, Kovács Lajos 50 kr, Szőlösi Imre közbirtokos 50 kr, ifju Ványi Sándor közbirtokos 50 kr, Bakos Lajos tetéleni jegyző 50 kr.

RÖVID KÖZLEMÉNYEK.

Ujabb események a magyar ref egyházban cím alatt jelent meg Balogh Ferencztől egy elég terjedelmes cikk a Londonban és Uj-Yorkban megjelenő „The Catholic Presbyterian“ 1880. januári füzetében. Az „Egyetemes Presbyteri Szövetség“ idézett nemzetközi közlönye utján értesül a presbyterián világ a legutóbbi konvent végeredményéről. Az ismerető cikk úgy van tartva, hogy külföldi hitrokonaink tájékozva lehessenek a magyar ref. egyházmozgalmakról úgy politikai, mint egyházi oldalról. Különlegesen tárgyalatnak a „tiz pont“ feletti viták, a belmissió, vasárnap-ügy s a presbyteri nagy gyűlésre meghívás felől hozott konventi végzések. Berekeszti a cikket egy komoly szemle a hazai ref. egyház jelene felett.

A vallás és közoktatási miniszter a következő rendeletet bocsátotta ki: „Szükségesnek találtam a kir. jogakadémiákra nézve miniszteri biztosul Boncz Ferencz miniszteri tanácsost és közalapítványi kir. ügyigazgatót ki nevezni, és felhívni, hogy az összes kir. jogakadémiákat és joglyceumokat időről-időre a helyszínén szigorú vizsgálat alá vegye s a tapasztalatokról hozzám véleményes jelentést terjesszen fel. Továbbá felhatalmaztam nevezett miniszteri biztost, hogy azon esetekben, midőn a vizsgálatoknál netalán rögtöni intézkedés szükségessége merülne fel, azt saját hatáskörében utólagos bejelentés mellett legott megtehesse. Felhivom ennél fogva az igazgatóságot s általa az akadémia összes tanári testületét, hogy a nevezett miniszteri biztos által megejtendő vizsgálatokhoz a szükséges és általa igénylendő minden felvilágosításokat megadni s általában neki mindenekben kezére járni kötelességöknek ismerjék.“

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **Joó István.**

Főmunkatárs: **Tóth Sámuel.**

Debreczen, 1880. nyomattott Kutasi Imre gyorsajtóján.